

УДК 343.98

Д. Ю. В'юнник, здобувач кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», м. Харків

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК АВТОТРАНСПОРТУ

Стаття присвячена аналізу проблеми криміналістичної характеристики крадіжок автотранспорту. Розглядаються та аналізуються основні елементи криміналістичної характеристики, наводяться узагальнення та типові дані щодо крадіжок автотранспортних засобів.

Ключові слова: криміналістична характеристика, викрадення автотранспорту, способи викрадення, особа викрадача, предмет крадіжки автотранспорту.

Важливе місце в системі криміналістичної методики посідає криміналістична характеристика. Проблеми криміналістичної характеристики злочинів не втрачають своєї актуальності. Загальним питанням криміналістичної характеристики приділяли увагу О. Н. Колісниченко, В. О. Коновалова¹, М. О. Селіванов², С. І. Винокуров³, С. П. Мітрічев⁴, В. Ю. Шепітько⁵, П. М. Кубрак⁶,

¹ Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособие / А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. – Харьков : Харьк. юрид. ин-т им. Ф. Э. Дзержинского, 1985. – 92 с.

² Селиванов Н. А. Криминалистические характеристики преступлений и следственные ситуации в методике расследования / Н. А. Селиванов // Соц. законность. – 1976. – № 2. – С. 56–58.

³ Винокуров С. И. Криминалистическая характеристика преступлений, ее содержание и роль в построении методики расследования конкретного вида преступлений / С. И. Винокуров // Методика расследования преступлений (общие положения). – М. : Юрид. лит., 1976. – 364 с.

⁴ Митричев С. П. Методика расследования отдельных видов преступлений / С. П. Митричев // Криминалистика и судебная экспертиза : респ. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. – Киев : Вища шк., 1973. – Вып. 10. – 416 с.

⁵ Шепітько В. Ю. Криминалістика : курс лекцій / В. Ю. Шепітько. – [Изд. 2-е, перераб. и доп.]. – Харьков : Одиссей, 2005. – 368 с.

⁶ Кубрак П. М. Криміналістична характеристика злочинів: види і значення в окремих методиках розслідування / П. М. Кубрак // Наук. вісн. Укр. акад. внутр. справ. – 1996. – № 2. – С. 205–215.

М. П. Яблоков¹, В. О. Образцов² та інші науковці. Проблеми формування криміналістичної характеристики мають не лише прикладне, а й теоретичне значення.

Визначення криміналістичної характеристики крадіжок автотранспортних засобів передбачає застосування системного підходу. На наш погляд, під цією категорією слід розуміти систему криміналістично значущих ознак, пов'язаних між собою кореляційними зв'язками, що несуть у собі інформацію про спосіб злочину, обстановку, особу злочинця і потерпілого, механізм утворення слідів крадіжки та дозволяють формувати відповідні версії.

Практичний аспект криміналістичної характеристики крадіжок автотранспорту полягає у логічному поєднанні інформаційних показників різних її елементів. Складну проблему становить визначення способів учинення крадіжок автотранспорту. Важливо чітко розмежувати останні на основні та факультативні. Основні, на наш погляд, відбивають безпосередній вплив злочинців на автотранспортний засіб, їх «роботу з об'єктом», а факультативні свідчать про їх випадковий, не завжди обов'язковий характер і застосовуються для реалізації основних способів крадіжки.

Важливе значення мають одержані результати проведеного узагальнення кримінальних справ щодо вчинення незаконного заволодіння автотранспортними засобами, яке дає реальну характеристику найбільш поширеним способам учинення крадіжок. Так, на підставі узагальнення матеріалів кримінальних справ та анкетування слідчих нами встановлено динаміку застосування способів готування до вчинення крадіжок автотранспорту. Зокрема, встановлено такі способи готування до вчинення крадіжки автотранспорту, як підшукування відповідного автотранспорту (100 %), вивчення особи водія (72,4 %), вивчення конструктивних особливостей певного автотранспорту та його елементів захисту (100 %), вивчення особливостей зберігання певного автотранспорту (69,5 %), вивчення

¹ Яблоков Н. П. Криминалистика / Н. П. Яблоков. – М. : НОРМА, 2001. – 384 с.

² Образцов В. А. Криминалистическая характеристика преступлений: дискуссионные вопросы и пути их разрешения / В. А. Образцов // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. науч. тр. – М. : МИД СССР, 1984. – 106 с.

особливостей пересування певного автотранспорту (81,9 %), підшукування необхідних технічних засобів для відмикання певного автотранспорту (81,9 %), підготування необхідних електронних, магнітно-імпульсних та інших засобів для безперешкодного відмикання певного автотранспорту (81,9 %), готування необхідних технічних засобів для транспортування певного автотранспорту (25,7 %).

Крім того, встановлено й динаміку способів проникнення злочинців до автотранспорту. Найбільш поширеними способами слід визнати проникнення шляхом: застосування сучасних електронних приладів (81,9 %), використання так званих «відмичок» (без фізичного пошкодження) (81,9 %), механічного пошкодження замикальних пристроїв (71,4 %), попереднього викрадення ключів та у разі наявності інших замикальних та протиугінних засобів (53,3 %).

Способами приховування крадіжок автотранспорту, якими користуються злочинці, є приховування транспортного засобу шляхом зберігання його у відповідному приміщенні (гаражі, ангарі тощо) (100 %), розукомплектування викраденого транспортного засобу (81,9 %), змінення номерів агрегатів певного транспортного засобу (кузова, двигуна, шасі) (72,4 %).

Правильне формування криміналістичної характеристики крадіжок автотранспорту залежить від певних чинників. Так, статистичні узагальнення показують, що класичні крадіжки відбуваються без застосування спеціальних засобів (0,5 % кримінальних справ). Знаряддя вчинення крадіжок можна умовно розподілити на такі групи: а) спеціальні технічні пристрої для отримання злочинцями «розвідувальної інформації» про власника та автотранспортний засіб (фото-, відеокамери, пристрої для фіксації розмов тощо); б) засоби для проникнення до місця зберігання автомобіля (зокрема, це можуть бути підроблення документів для пропускної системи автостоянки, приготування ножівки або газозварювального апарата для перепилування чи зрізання петель і дужок замків з метою проникнення до гаражу, виготовлення ключів або відмичок для відмикання замка гаражу, підготовка підручних предметів — лому, труби, лопати тощо, підготування предметів для руйнування будівлі, де знаходиться автотранспорт, застосування кислоти для випа-

лювання замка тощо); в) засоби для проникнення в салон автомобіля (підготування дублікатів ключів або відмичок, спеціальних засобів для віджиму скла, важеля задніх дверей, видалення скла, віджиму дверей тощо); г) пристрої для відімкнення або пошкодження сигналізації (попередня крадіжка дубліката брелока, отримання коду сигналізації через автосервіс, підготовка спеціальних електротехнічних приладів для зчитування коду на відстані, підшукування фахівця з електроніки або набуття власних професійних навичок у цій галузі тощо); ґ) засоби для одночасного приховування вчиненого діяння (виготовлення фальшивих документів, що посвідчують право управління автотранспортом та права суб'єкта права власності на нього (застосовуються злочинцями у 6 % вивчених кримінальних справах), підготовка підроблених номерних знаків (9 % вивчених кримінальних справ) тощо).

Передбачити всі деталі місця події є неможливим, вони не перебувають повною мірою у безпосередньому взаємозв'язку з особою злочинця. Деякі з них мають «частково суб'єктивний характер», зокрема, заздалегідь викрадені ключі від дверей на автостоянку не дають злочинцеві повної упевненості у безперешкодному проникненні на її територію (можуть бути змінені замки, може бути поставлено охорону тощо), однак така обставина, як наявність сторонніх людей на місці злочину (вибір поведінки злочинцем у конкретному випадку продумується наперед), є об'єктивним чинником навколишнього середовища.

Важливим інтегруючим чинником виступає місце вчинення крадіжки. Саме від нього залежить спосіб, який буде застосовувати злочинець, час, який він обере, знаряддя, що будуть застосовані, система дій щодо приховування автотранспортного засобу. Це ще раз підкреслює безперечну значущість саме обстановки крадіжки, встановлення основних характерних особливостей місця, часу, поведінки учасників (у тому числі особи потерпілого) та інших елементів обстановки.

Аналіз обстановки вчинення злочину дозволяє узагальнити та проаналізувати дані про час і місце їх учинення; види транспортних засобів, на які здійснено злочинні посягання; напрямки перегону транспорту; місця знаходження покинутих автомобілів; місця роз-

укомплектування та приховування¹. Установлення ознак обстановки вчинення крадіжки автотранспорту дає змогу в подальшому виокремити головні напрямки здійснюваного пошуку. Досить значна кількість названих критеріїв мають ситуативний, а інколи і суб'єктивний характер, коли вибір залежить від злочинця і відсутні чіткі логічні системні причинно-наслідкові зв'язки з його вибором того чи іншого напрямку поведінки. Тому однозначні висновки щодо наповненості криміналістичної характеристики зробити досить складно, у зв'язку з чим і вироблено підхід, згідно з яким виокремлюють типові взаємозв'язки.

Суттєвим є визначення ролі предмета злочинного посягання в системі взаємопов'язаних елементів криміналістичної характеристики крадіжки, а також виокремлення його основних структурних елементів. Законодавець дає визначення предмета злочину шляхом переліку тих родових понять видів транспорту, на які може бути вчинено посягання². При цьому цей перелік так і не закривається законодавцем, що дає підстави для його більш широкого тлумачення. На думку вчених, це ще одна вада норми ст. 289 КК України, а поняття предмета має в обов'язковому порядку містити суттєві, необхідні та достатні ознаки³. Проаналізувавши законодавство, можна дійти висновку, що родові об'єкти, названі в цій статті, знайшли своє юридичне визначення у чинному законодавстві, що, на наш погляд, звужує перелік автотранспорту, що може бути предметом крадіжки до встановлення тих ознак, які закріпив законодавець. Крім того, законодавець дає визначення і таких складових предмета, які фактично не обмежені у кримінальному законі. За видами транспортних засобів, що є предметом крадіжки, можна назвати: легкові автомобіли іноземного виробництва — 11,14 %, легкові автомобілі вітчизняного виробництва (у т. ч. близького зарубіжжя) — 54,5 %, вантажівки — 3,23 %, трактори — 2,35 %, мототранспорт — 28,74 %.

¹ Розыск и задержание подразделениями ГАИ угнанных и похищенных транспортных средств : учеб. пособие / В. В. Веденеев, А. В. Дюжаев, В. И. Никитин, А. Н. Серпак. – М. : МССШМ МВД СССР, 1990. – С. 9.

² Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

³ Андрущенко І. М. Об'єкт незаконного заволодіння транспортним засобом: транспортна безпека чи власність? / І. М. Андрущенко // Право і безпека. – 2004. – № 3. – С. 31.

У цілому при обранні предмета крадіжки на злочинця впливають такі чинники об'єктивного характеру та ознаки самого предмета крадіжки: 1) мета здійснення крадіжки; 2) рік випуску; 3) технічний стан; 4) марка автомобіля, його престижність; 5) складність процесів заволодіння, зберігання та реалізації відповідної моделі, марки машини; 6) ринкова вартість автомобіля.

На наш погляд, час учинення крадіжки автотранспорту невіддільно пов'язаний з місцем учинення крадіжки і відбиває собою послідовність існування змінюваних одне одного явищ. Криміналістикою визначено джерела, що можуть дати інформацію про час. Це матеріальні та ідеальні відображення об'єктивного світу. Ідеальні сліди одержуються з похідних джерел інформації, зокрема під час допитів, очних ставок та інших слідчих дій. Найбільш достовірними є матеріальні сліди, які одержуються на місці злочину.

Таким чином, криміналістична характеристика крадіжок автотранспортних засобів має важливе систематизуюче значення для їх розслідування. Дослідження цього криміналістичного феномену є суттєвою умовою подальшого розвитку криміналістичної методики, удосконалення процесу розкриття та розслідування злочинів.

Статья посвящена анализу проблематики криминалистической характеристики краж автотранспорта. Рассматриваются и анализируются основные элементы криминалистической характеристики, приводятся обобщенные и типовые данные относительно краж автотранспортных средств.

The article is devoted the analysis of problem of criminalistics description of thefts of motor transport. The basic elements of criminalistics description are examined and analysed, generalizations are pointed and shown in relation to the thefts of vehicles.

Рекомендовано до опублікування на засіданні кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (протокол № 1 від 3 вересня 2010 р.).

*Рецензент — доктор юридичних наук, професор
В. Ю. Шепітько.*